

MAGYAR SZEMLE

1940 OKTÓBER

XXXIX. KÖTET 4. (158.) SZÁM

ERDÉLY

MINDENKI TUDJA s ezért csak a közös kiindulásért ismételjük, hogy Erdély a Kárpátok kávéjában külön földrajzi egységet alkot. Az egész kis darab föld nagyszerűen tagolt és változatos, természeti kincsekben rendkívül gazdag; csodálatos őserdői vannak, szén-, só-, arany- és vasércbányái mellett a föld rendkívül termékeny; szinte kiapadhatatlannak látszó földgáz özönlik fel a közepén. Szabályos alakulásánál és völgyrendszereinél fogva minden egyes része könnyen összekapcsolható és egységes közlekedési rendszerbe beilleszthető. Mióta emberi művelődés van, mindig egységet alkotott s legfeljebb egy-egy elvesztett ütközet után történt meg, hogy területén egyszerre két hatalom volt az ideig-óráig úr, egyébként minden részének sorsa összefüggött az egész sorsával.

Éppen ily kétségtelen igazság, hogy Erdélyt a természet Magyarországgal való életközösségre alkotta. Ezt eldönti először az a Kárpát, amely mind a két országot úgy foglalja össze, mint egy várfal a különböző bástyákat; azután az, hogy a Kárpátokon kívül természetes határ nélküli területek következnek, beláthatatlan néphullámmázzal, a Kárpáton belül egy egységes földrajzilag megszerkesztett ország. Folyóvizei, kivéve az Oltót (a Zsilt nem lehet számításba venni), mind Magyarország felé haladnak s termékeny völgyeken át a Tisza vidékével kapcsolják össze. Zárt testében három olyan út vezet, amelyen hadak is járhatnak: a Maros, a Körös és a Szamos völgye. Ez az oka, hogy Erdély ezer év óta, így vagy úgy, mindig Magyarországhoz tartozott. Lehetett helyi önkormányzata, lehetett különálló fejedelemség, de Magyarországgal való lelki és gazdasági közösségéből, teljes élet-egységéből soha semmi nem hiányzott.

Erdélyt már a honfoglalás Árpád birodalmához csatolta. Nemcsak határőrvidéke volt, hanem fellelővára, még pedig a leghatalmasabb fellelővára. Lakossága az anyaországgal egy társadalmi testet alkotott; azonos jogrendben, azonos nemesség vásárolt és adott, örökölt és nyert birtokokat; családjai magyarországi családokkal összeházasodtak; jobbágyaik, familiárisaik szükség szerint költöztek, egyszóval az élet a két területen mindig egységes volt.

Fajtára nézve háromféle lakosság lakta: a magyar (most ide számítom a székelységet is), azután a korán betelepülő szászok, végül az állandóan beköltözők s népi erejében szakadatlanul duzzadó románság. Ha azt kérdezzük, hogy Erdély sorsa a három fajta közül

melyiknek kedvezett legkevésbé, határozottan azt kell felelnünk: a magyaroknak. A románság roppant igénytelen nép volt; irtózatosszociális nyomásra szivárgott át a határon túlról s ereszkedett alá lassanként a völgyekbe. A szászág megkapta gyönyörű örökségét, ott megépítette városait, kőfallal védett templomait, szép cserepes házait s egész társadalma zárt egységgé szervezkedett. Kifelé védekezett, befelé intenzív polgárisodási munkát végzett. A magyarság volt az, amelyik az ország politikai vezetésének kockázatát hordozta és szörnyű fordulatait megszenvedte. Erdély politikai sorsa pedig mindig halálos kockázatot jelentett; az anyaország vitáiba döntő szóval szólt bele s ennek mindig megvolt a maga hátulütő botja. Kétszáz esztendőn át a német-római császárság és az izlám ütköző-állama volt s hol egyik, hol másik dülta meg kegyetlen seregével. Ilyenkor a románság visszahúzódott a hegyek közé; különben sem volt mit venni rajta. A szászok behúzódtak kulcsos városaikba s okos politikával kiegyeztek, vagy legalább alibit tudtak bizonyítani. Egyedül a magyarok álltak helyt s rajtuk szántott végig Básta, őket gyilkolta Mihály vitéz, az ő vérük hullott a számtalan török-tatár büntető dúlásokra s nem utolsó renden a testvéri fegyverek mindennél fájóbb csapásai alatt. Az erdélyi magyarság szakadatlanul gyérült, pusztult, vékonyodott; a szászág megtartotta a maga állandó kereteit, két gyermek rendszerével faja erőállapotát, csak a magyar vérzett s adta át helyét a friss népi erők teljében a hegyekről lassan aláhúzó románságnak. Két nagy vérfürdő: a Hora-Kloska és a 48-as forradalom ezt az arányt még kegyetlenebbül megrontotta a magyarság kárára. A magyar őslakosság kisebbségbe került s az ébredő nemzetiségi eszmétől sugalmaztatva, a románság kezdett igényt tartani arra a földre, amelyet asszonyai teleszültek.

Mikor Trianon lelkiismeretlenül feldarabolta Magyarországot, nagyobb részt adott belőle Romániának, mint amennyi öt darabra való osztás után sajátos magyar területül nekünk visszamaradt. Így került bele Erdély egy máról-holnapra támadt balkáni nemzetállamnak, az úgynevezett „Nagy-Romániának“ a testébe.

TERMÉSZETESEN ma még nehéz megcsinálni a húsz éves román impérium mérlegét. Egy néhány alapvető megállapítást azonban már most is megkockáztathatunk. Alig kapott még állam nagyobb ajándékot a világtörténelem szeszélyes fordulataitól, mint Románia, amikor megnyerte egész Erdélyt és a Királyhágó vidékét. Ezzel a kis keleti balkáni állam nemcsak szinte nagyhatalom lett, hanem ami még ennél is fontosabb: belekerült Nyugat-Európa műveltség-közösségébe. Azt ugyanis nem kell magyaroznunk, hogy Nyugat Brassóig, vagy Kézdivásárhelyig tart; túl rajta legfeljebb Közel-Keletről lehet beszélni. Erdélyben egy ezeréves nyugati műveltség színvonala egyenlítődtött ki egy máról-holnapra termett Balkán-állam színvonalával. Most nem azt nézem, hogy ezzel mennyit szállt Erdély színvonala; azt állapítom meg: milyen rendkívül nagyot emelkedett a régi Románia és az egész románság színvonala. A sok iskolával, egyetemmel egy szerre olyan kulturális feladatokat vett át az ország, amelyeket teljesíteni kellett, ha néha ki is fulladt az erőfeszítéstől. Ez nagyon erős

értelmiségi megművelést jelentett; mély szántást, forgatást a pihent és álmodó román lélek tevékenységében. Húsz év alatt temételen románból lett értelmiségi és nagyon sok középosztálybeli román szerzett európai látókört. A magyar földbirtokok gyökeres és kegyetlen szétosztása igen sok román parasztot földhöz juttatott; gazdasági és népjóléti szervezetek, főképpen pedig az a pénzügyi politika, hogy a mezőgazdasági beruházásra felvett kölcsönöket szinte leírták, — természetesen főképpen a magyar tőke terhére — pénzhez is juttatta őket. A román nép öntudatát nagyon emelte az, hogy az állam maga tulajdonképpen parasztállam; nincs számbavehető történelmi osztálya s most alakul ki a parasztságból egy friss középosztály; ez azonban még nem távolodott el a falutól. Végül természetes, hogy húsz esztendő zengő nacionalizmusa felébresztette és nagyra növelte a román nép nemzeti büszkeségét s lényéből kimosta a passzivitásnak azokat a vonásait, amelyek dalaiból és költészetéből ismerősek előttünk. Ezzel számolnia kell minden politikusnak, — akár hozzánk tért, vagy eredeti állami közösségükben megmaradt románokról van szó.

Nem tudom, hogy az elmúlt húsz esztendőnek milyen tanulságait vonja le a mostani új román állam: távoli szemlélő kénytelen megállapítani, hogy a román államnak legnagyobb hibája tisztviselőinek teljes megbízhatatlansága volt. Románia hangzatos törvényeket hozott; végrehajtásukat kegyetlen szankciókkal biztosította, azonban mikor a törvénynek a mindennapi életben valóra kellett válnia, megjelent egy egyetemes népszokás, láthatatlan nemzeti intézmény: a vesztegetés. Ez lealkudta a fenyegetéseket, de lealkudta a nagyhangú ígéretek is. A polgárokat éppen élni hagyta, különösen, ha kisebbségi volt, azért, hogy nyírhasa és fejhesse. Mint minden latin keveredésű nép, a román is tehetséges és alkalmazkodó fajta; sok józan ésszel van megáldva, még több ravaszysággal. Vannak kiváló diplomatái, pénzügyi emberei, közigazgatói; nagyon kevés a becsületes embere. Romániát egy erkölcsi megújulás megmentené és nagygyá tenné. Ezért nézem nagy érdeklődéssel Antonescu erőfeszítését, aki szükségesnek látta a közhivatali eskübe, a nemzethűségen és az engedelmisségen kívül belevenni még a legnehezebbet: „esküszöm, hogy tisztességes ember leszek“. Vájjon nem kellene még egy esküt beiktatni: esküszöm, hogy ezt az esküt igazán megtartom!

Az elmúlt húsz esztendő az Erdély területén élő nemzetiségek felett sem múlt el nyomtalanul. A szászok két nagy tanulságot merítettek az elmúlt húsz év tapasztalataiból. Először azt, hogy gazdasági és társadalmi szervezetük elég erős arra, hogy minden külső hatalommal és belső bomlasztással szemben megálljanak; másodsor azt, hogy a nagy német nép pártfogása számukra szabadság-szabadság-levellet biztosít népi érdekeiknek tekintet nélküli szolgálatára. Mind a két meggyőződés egybeesik a szász nép alaptermészetével és hétszázéves hagyományaival. Ezt tehát így fejezhetjük ki: a szászok húsz év alatt méginkább szászok lettek, mint valaha.

Nagy mértékben átalakította ez a húsz esztendő az erdélyi magyar társadalmat. Néhány hónap alatt elsöpörte a tisztviselői osztályt, azután elszegényítette, „földnélküli Jánosokká“ tette a százados törté-

nelmi családokat, az egyetemes magyar társadalom egyik legrokonszenvesebb és legértékesebb részét. Visszaszorította a magyart mindenünnen, ahonnan csak lehetett s egy államilag szervezett nagytőke céltudatosan proletarizálta. Nem maradt meg más, csak a magyar paraszt, a háziipar, a személyes vállalkozás, a kereskedelem kezdetleges formája s középosztályi képződésnek csak az egyház. A magyar egyházak és a magyar földművesek alkották az erdélyi magyarság gerincét. Ez a gerinc ép volt, erős volt; az összetört tagú Lázár hamar talpra állt.

Ez a folyamat azonban a magyarságot erkölcsi szempontból nemcsak átalakította, hanem valósággal újjászülte. Széttörték a magasabb társadalmi osztályok. Az egész magyarság egy társadalmi osztályt alkotott: a szenvedő, a becsületes, az igazságért küzdő emberek társadalmi osztályát. Rendkívüli erővel alakult ki a magyarság lelki egysége. Minden magyar ember sorstárs volt: magyarsága révén létében volt fenyegetve; a magyar ember a világon senki másától segítséget nem várhatott, csak egy másik magyar embertől, aki őt megérti, vele együtt szenved s kezet fog, hogy a morzsákból ötezreket tápláljanak, porszemekből várat építsenek, egymást létükkel segítsék, vagy legalább is vigasztalják. A sasok népe hangya-néppé vált. Ez volt az ereje, az elpusztíthatatlansága. Rájöttek a magyarok arra is, hogy nem a nagy szólamok, divatos tanítások, ügyes kapkodások mentik meg a népet, hanem a gyökerekbe való visszahúzódás, önön léte érték-tudatának felismerése és szolgálata. Rossz sors volt magyarnak lenni; mint állapotot nehéz is volt elhordozni; de mihelyt misszió lett: sugárzó élethivatásképpen lehetett egész nemzedékeknek rászentelni magukat.

Megtanulta ez a magyarság azt is, hogy külső sorsunk rajtunk kívülálló hatalmaktól függ ugyan, mert kisebbek vagyunk annál, hogysen életünk feltételeit magunk szabjuk meg; de belső sorsunk: maga az élet és az életnek a minősége a hatalmunkban áll s ez az egyetlen út, hogy a külső sors zordonságai és nyomorúságai fölé emelkedve, egy örökkévaló igent mondjunk örökkévaló erkölcsi életparancsokra. Magyarországon zúgott az ellentmondás: „Nem, nem, soha!“ Erdélyben hallgatólagosan szállott fel a nagy megvallás és elvállalás: „Igen igen, mindig!“ így készült Erdélyben az új magyar: a pozitív magyar.

A BÉCSI DÖNTÉS visszaadta Magyarországnak Erdély kisebbik, szegényebbik és magyarabbik felét. Bölcs politika volt megelegedni a kisebbik és szegényebbik féllel azért, hogy megkaphassuk a magyarabbik félt. Ehhez képest minden katonai megoldás csekélyebb értékű. Képzeljük el: még egy dicsőséges hadjárat után is — ebben magyar ember egy pillanatig sem kételkedett — mennyi magyar vérnek kellett volna elfolynia, amíg ugyanezt az eredményt elértük volna!

Visszajött hozzánk egy nagy darab magyar föld, óriási természeti kincsekkel, föld felett és föld alatt s felbecsülhetetlen katonai jelentőséggel. Minket ezer évig a Kárpát tartott és mi a Kárpátot. E földön csak akkor alhatik nyugodtan a magyar, hogyha a Kárpát gerincén áll őrt a magyar katona.

Visszajött az egész székelység, az erdélyi magyarság nagyobbik fele. Fel nem becsülhető az a népi erő, amit ez a sereg hoz az anyarszágaiak agyban, vérben, erkölcsben és gondolatban. Visszajött egy ezeréves történelmi folytonosságtól átítatott és megépített magyar művelődés. Ez a művelődés benne van a kövekben, az épületekben, az utakban, a romokban, kiásható a föld alól, lekaparható a falakról, olvasható pergamentekről és könyvekről; megtelnek vele bibliotékák, mint élő mese terjeng: a nép között kigyul, mint a regék lidércfénye, bérceken, erdómélyeken. Letagadhatatlan történelem, népszokásként továbbélő ősi hagyomány, gondolkozásmód és erkölcs, nyelv, irodalom, művészet, egyszóval lélek, amely megszállottjait ígével és ihletessel halhatatlan közösségbe szervezi s túléli a nemzedékeket, mert minden emberöltőt készen vár, csak akkor bocsát el, ha átalakította.

Visszajött Erdély. Ez a visszajövetel már történelmi tény, le nem tagadható, örökre megtörtént valóság. Tízmillió magyar választ kapott egy emberöltő imádságára; a nagy fellebbezésre, melyet „a népek hazájához, a nagy világhoz bátran kiáltott“, döntő ítéletet kapott. Helyreállott hite az erkölcsi világrendben, van tapasztalása a történelmi igazságszolgáltatásról.

Ne kicsinyeljük azt az érzelmi vihart sem, amely a honvédek bevonulásakor a városokat és a falvakat megrázta. Utána agg Simeonként mondják vén emberek: elég Uram, megláttam, amit vártam! Férfiaknak és asszonyoknak vénségükig ez lesz lelküknek egyik titkos hőforrása; egy pont a szív mélyén, amely dönt és alakít. Ez az, amit az ifjak sohasem felednek el s egymillió ember fogja két emberöltőn élete legnagyobb élményének nevezni. Micsoda kitágítása és elmélyítése, megerősítése ez a magyarságnak, mint sorsérzésnek!

Végül ez a visszacsatolás akkora feladat elé állítja az egész magyarságot, amekkora elé Csonka-Magyarországot ezelőtt húsz évvel a trianoni döntés állította. A visszacsatolt területet össze kell forrasztani az anyatesttel. Hihetetlen nagy feladat ez. Milyen beláthatatlan katonai feladatok rejlenek az új helyzetben! Acéllá legyen az egész nép, hogy megvalósíthassa. Mennyi a tennivaló: gazdasági téren másodszor is kifosztott, húsz év alatt mesterségesen elszegényített, önmagát ellátni nem tudó terület népessége kerül vissza egy szegény és roppant gazdasági nehézségekkel küzdő országba. Csak a közlekedés terén mi megoldandó feladatunk van, hogy a visszacsatolt rész ne zsibadt tag, hanem élő kar legyen! Nincs vasút Kolozsvár és Marosvásárhely, Marosvásárhely és Székelyudvarhely, Székelyudvarhely és Sepsiszentgyörgy között. Milyen nagy feladat pótolni és kiegészíteni a trianoni és erdélyi magyarság művelődésében mindazt, ami a viszonyok kényszere folytán az egyikben létrejött, a másikban hiányzik. Meg kell őrizni az erdélyi műveltség folytonosságát; biztosítani kell az erdélyi részek lelki önállóságát, ugyanakkor pedig helyre kell állítani a magyar közgondolkodásban, a magyar öntudatban Trianon által okozott hasadást és szétágazást. Egemillió felül van csak a románoknak a száma. Elöttünk áll a nemzetiségi kérdés minden politikai és erkölcsi következményével. Becsületos magyar nem gondolhat arra, hogy most mi tegyünk úgy a románokkal, mint ahogy a románok tettek

mívelünk. Nem az a kérdés, hogy mit érdemelne meg a román politika: az a kérdés, milyen politika illik a magyar nemzet ezeréves becsületéhez és ezeréves erkölcsi méltóságához? Ezen a téren Erdély szava legyen a döntő, mert az erdélyi ember ösztönösen megtalálja a módját: hogyan lehet új helyzetekben tovább folytatni a régi erdélyi politikát, a három nemzet (magyar, szász, román) olyan együttélését, amelyik mindenkinek biztosítja nemzeti sajátosságai kifejtését s mind a hármat egy magasabb történelmi hivatás munkaközösségében összeforrasztja.

RAVASZ LÁSZLÓ

AZ ÚJ ORSZÁGGYARAPODÁS

1940 AUG. 30-ÁN másodszor ültek össze Bécsben a tengely-hatalmak képviselői, hogy döntőbírákként igazságot szolgáltatassanak Magyarországnak. Valóban a második bécsi döntés a román hintapolitika súlyos kudarcát jelentette. A német-olasz tengely új Európát alakító akarata felszámolta a nagyromán nagyhatalmi ábrándot s miután a Szovjetunió Besszarábiát és Észak-Bukovinát máról holnapra elcsatolta, Bulgária pedig 1912. évi dobrudzsai határait követelte vissza, halogató és eredménytelen magyar-román tárgyalások után a bécsi Belvedereben Ribbentrop és Ciano ceruzája új határt szabott a Magyar medencében Magyarország és Románia közé.

A bécsi döntés által Szent István koronájához visszacsatolt keletmagyarországi és északerdélyi 43.591 km^a-nyi terület¹ két szempontból is jelentős erőgyarapodása a magyar államnak. Mint általában minden népi és területi erőgyarapodás a magyar állam külpolitikai és nemzetközi erejének növekedését jelenti. Az immáron 160.737 hm² területű és kerekén 13.4 millió lakosú Magyarország, külügyminiszterünk szavai szerint is belépett az erős középhatalmak sorába és, ha egyelőre a magyar politikai életérnek még csak a Ciróka forrásvidékétől Zágonig sikerült elérnie a Magyar medence természetes határait, a két bécsi döntés és a Ruténföld múlt évi megszállása kétségtelessé tették, hogy a középső Duna-medence vezető állama Magyarország, az itt élő népek csak magyar vezetés alatt haladhatnak eredményes jövő felé, hogy a Kárpátok medencéjében csak egyetlen, a szentistváni magyar állam-eszme megvalósítására van tér és lehetőség. Hogy a 93.000 km²-es csonkból közel 161.000 km^a-re növekedett Csonka-Magyarország délkeleteurópai vezető hivatását milyen eredménnyel fogja teljesíteni, az a magyarság jóakarátán és rátermettségén kívül a közeljövő külpolitikai eseményeitől is függ, ebben a kérdésben a geográfus véleménynyilvánítása korai lenne. A második belvedere-i területnövekedés azonban nemcsak a magyar állam politikai erőgyarapodását jelenti, hanem a nemzet vagyónának növekedését is területben, lakosságban, földben, ásványi kincsekben, ipari és mezőgazdasági termelésben, a forgalom és közlekedés műtárgyaiban, településekben; jelent új színeket, új tájvonásokat a magyar állam arculatán, röviden — jelenti a magyar élet gazdagodását. Ennek a vagyoni erőtöbbletnek a felvázolása, tehát a visszacsatolt terület rövid tájrajzi jellemképének megfestése a geográfus feladata.

¹ Nem végleges adat. Jelentéktelen változások még lehetségesek.